

TÜRKİYE'DE FİNANS VE YATIRIM OLANAKLARI

GAZİ ERÇEL

BAŞKAN

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

EUROMONEY KONFERANSI

CONRAD HOTEL, İSTANBUL

14 MAYIS 1997

Sizlere bir çok kez çeşitli vesilelerle Türk ekonomisinin temel yapısını anlatma imkanını buldum. Bu analizler temelde ekonomimizin zayıf ve güçlü yanlarını gösteriyordu. Konuşmamın ilk bölümünde detaylara girmeden, ülkemizin iktisadi durumunu kısaca özetlemek istiyorum. İkinci bölümde ise Türk mali sisteminin temel özelliklerini belirtip, Türk ekonomisine genel bir bakış ile konuşmamı bitireceğim.

1980 yılında uygulanmaya başlanan liberalizasyon reformları ile desteklenen yapısal uyum programından bu yana, Türkiye giderek daha fazla dışa dönük bir ekonomi politikası izlemektedir. Uyum ve serbestleşme çabalarının en belirgin özelliği, iktisadi ilişkileri yeniden yapılandırmasıdır. Şimdi Türkiye'de değişen iktisadi ilişkiler ile ne anlatmak istediğimi ifade edeceğim.

İlk olarak, piyasa mekanizmaları kaynak tahsisinde önemli bir rol oynamaya başladı. Komuta ekonomisinin yerini serbest piyasa kuralları aldı. Para ve sermaye piyasalarının kurulması, döviz ve faiz hadlerinin ve diğer fiyatların serbestleştirilmesi bu süreç içinde çok büyük bir öneme sahiptirler. Bu reformlar piyasaları kurumsallaştırarak, yasal altyapılarını oluşturdu.

İkinci olarak, hem sermaye hareketlerinin hem de cari işlemlerin serbestleştirilmesi, para, maliye ve gelir politikalarının etkinliğine tesir etmektedir. Ekonominin dışa açılması bazı mali sorunları da beraberinde getirmiştir. Küçük ve dışa açık ekonomilerdeki herhangi bir mali dengesizlik, döviz ve faiz oranı gibi mali fiyatların hassasiyetini artırdığından, bu durum para ve maliye politikalarının daha etkin olmasını ve makroekonomik politikaların eskiye oranla daha derin analizler üzerine oturtulmasını gerektirmektedir.

Değişen bu ilişkilerin, ekonomik yapıya yansımaları kaçınılmazdır. Şimdi sizlere ekonomimizin içinde bulunduğu durumu özetlemeye çalışacağım.

- GSMH'nın yapısı, hızlı ve sürekli büyüme ile birlikte büyük ölçüde değişmiştir. Sanayi ve özellikle hizmet sektörünün GSYİH'daki payı son yirmi yıldır artış göstermektedir. Aynı zamanda, kamu sektörünün sanayi üretimindeki payı da azalmıştır. 1980'li yıllar boyunca dış ticaret ülke ekonomisinin itici gücü olmuştur. Bugün, dış ticaretin GSMH'daki payının yaklaşık yüzde 40 olması, ekonomimizin ne kadar dışa açık olduğunun bir göstergesidir.

- Türk ekonomisi dinamik bir ekonomidir ve bu yapı büyük ölçüde özel sektörden kaynaklanmaktadır. Sermaye oluşumunu temelde özel sektör sağlamaktadır. Siyasi istikrarsızlığa ve çok yüksek faiz hadlerine rağmen, tarım dışı özel sektörün mali krizi atlamadaki başarısı takdire şayandır.
- Resmi rakamlara göre, Türkiye’de işsizlik yüzde 7-8 oranlarında sabitlenmiştir, bu, bazı OECD ülkeleriyle karşılaştırdığında oldukça düşük bir rakamdır. Türkiye’de kentsel bölgelerde kırsal alanlara göre daha fazla işsizlik yaşanmaktadır. Ayrıca, Birleşmiş Milletler’in, bir ülkenin okuma yazma oranına, kişi başına düşen gelire ve yaşam beklentisine dayanarak hazırladığı insan kaynakları gelişme endeksine göre Türkiye en çok gelişen ilk on ülkeden biridir.
- Resmi cari denge ve ticari denge rakamları büyük bir açık gösterse de şunu belirtmek isterim ki, eski Sovyet Cumhuriyetleri ile olan ve büyük bir hızla artan kayıtdışı bavul ticaretinin gözardı edilmesi nedeniyle ihracatımız olduğundan daha az gözükmektedir. Ayrıca, Türkiye’nin yurtdışındaki doğrudan yatırımlarına ilişkin veriler büyük ölçüde kayıtdışı kalmaktadır. Bu gelişmeler, ülkemizin son iki yıldaki hızlı rezerv birikimini açıklamaktadır. Resmi döviz rezervimiz 16 milyar dolarlık bir rakama ulaşmıştır. Kısa dönem dış borcumuzla kıyaslandığında bu gayet iyi bir rakamdır. Brüt rezervlerimizden kısa vadeli dış borçlarımızı çıkardığımızda dahi 6 milyar dolarlık bir rezerv bize destek olabilmektedir. Bu gerçek, bir yandan rezervlerimizdeki bir artışa işaret ederken, diğer yandan Türkiye’nin dış pozisyonundaki iyileşmeyi de göstermektedir. Dış borç servisi oranı yüzde 30’dan yüzde 23’e düşmüştür.
- Özelleştirme, liberalleşme çabalarımızın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Telekomünikasyon ve enerji sektörleri küreselleşmede büyük öneme sahip sektörlerdir. Özelleştirmenin yaklaşık yüzde 25’i İMKB’de gerçekleştirilmiştir. Özelleştirmenin temel amacı, kamu sektörünü iş hayatının dışına çekmek ve böylece özelleştirildiği taktirde verimleri artacak olan kamu girişimlerinin yanlış yönetiminin yarattığı yükü azaltmaktır.
- Mali serbestleşme ve reform programından sonra, Türk mali sistemi, ekonomik faaliyetlerinde kayda değer bir ilerleme göstermiştir. Mali sistemde bankacılık sektörü hala baskın olsa da, İMKB en iyi performansla sahip gelişmekte olan piyasalardan biridir. Toplam piyasa kapitalizasyonu hem nominal, hem de GSMH’nin yüzdesi olarak artmaktadır; ve bu bize iç tasarrufların tahsisinde Borsa’nın büyük bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca çok sayıda yabancı yatırımcı da bu piyasalarda işlem yapmaktadır. İMKB, bir çok gelişen ülkede olduğu gibi dalgalı bir yapıya sahiptir.
- Sonuç olarak hepimizin bildiği gibi enflasyon, son 20 yıldır ülkemizin en büyük problemi olmuştur. Kalıcı ve yüksek bir enflasyon oranının temel nedenlerini de bilmekteyiz. Türkiye’de enflasyon temelde yüksek kamu açıkları ve enflasyon beklentisinden kaynaklanmaktadır. Problemin çözümü ise siyasi istekle birlikte kararlılığı da gerekli kılmaktadır. Ekonomik problemlerimizin üstesinden gelecek potansiyele sahip olduğumuza inanıyorum.

Sizlere ekonomimizin temel özelliklerini altı başlık altında belirttim. Şimdi ise mali sistemimize ilişkin açıklamalarda bulunmak istiyorum.

Türk mali sistemi para ve sermaye piyasalarını, bankaları ve diğer mali kurumları kapsamaktadır. Mali tasarruflarımızın çoğu hala bankacılık sektörü tarafından toplanmaktadır. Bu nedenle, bankalar mali sistemimiz için çok önemli kurumlardır ve biz de bankacılık sistemimizin etkinliğini artırmaya çalışıyoruz. Bankalar Kanunumuz, bankaların kuruluşunu, sermaye yapılarını, döviz pozisyonlarını, şube bankacılığını ve bankacılıkla ilgili diğer işlemlere ilişkin kuralları belirtir. Dolayısıyla değişen ortamlardan kaynaklanan ihtiyaçları gidermek için Kanunu güncelleştirmek gerekmektedir. Bundan dolayı örneğin kara para aklanmasını önlemeye yönelik uygulamalar

yoğunlaştırılmaktadır. Ayrıca biz Merkez Bankası olarak bankacılık sektörümüzün denetimine özel bir önem veriyoruz. Çünkü ülkemizin sağlıklı, güvenli ve rekabetçi bir bankacılık sistemine gereksinimi vardır. Şunu da memnuniyetle belirtmeliyim ki, bankacılık sistemimiz uluslararası mali piyasalara oldukça iyi entegre olmuştur. Bankacılık sektörümüzün gücü; sistemin teknik açıdan modern bir alt yapıya sahip olmasından, iyi eğitilmiş elemanlarından, nitelikli ve deneyimli yöneticiler tarafından idare edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu özellikleri sayesinde, bankacılık sistemimiz birçok mali çevreye çok kolay adapte olabilecek yapıya sahiptir.

Şimdi sizlere para piyasalarımızı anlatmak istiyorum. Para Piyasalarımızda; Bankalararası TL Piyasası, Döviz ve Efektif Piyasası, Açık Piyasa İşlemleri ve Menkul Kıymet Piyasaları vardır. Hepinizin bildiği gibi, bu piyasalar 1985 ve 1988 yılları arasında uygulanan mali serbestleşme reformunun bir parçası olarak kurulmuştur. Bugün bu piyasalar, mali sistemin etkin çalışmasında büyük önem taşırlar ve para politikasının etkili yürütülmesi için kullanılırlar. Bu piyasalardaki işlem çeşidi piyasa ihtiyaçlarına bağlı olarak zamanla artmıştır. Merkez Bankası olarak biz de bu piyasaların istikrarına önem vermekteyiz. Bundan dolayı, interbank günlük oranları değişkeninin varyansı ve katsayısı gibi ölçülerin hareketine baktığımızda son iki yıldır bu piyasalardaki dalgalanmaların azaldığını görmekteyiz. Bunun sonucu olarak, banka fonlarının maliyetindeki belirsizlik de azalmıştır. Bu da piyasa katılımcılarının daha düşük riskle karşılaşmaları anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak diyebilirim ki, Türkiye’de temeli sağlam, modern, etkili bir mali sistem vardır. Şu an mali piyasaların daha etkin çalışmasını engelleyen başlıca neden, diğer finansman taleplerinin yerini alan büyük kamu kesimi borçlanma gereksinimidir.

Mali ve iktisadi durumumuzu belirttikten sonra, Türkiye’nin konumu itibariyle çok büyük imkanlara sahip olduğunu açıkça belirtmek isterim. Ayrıca, Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde Türkiye, daha fazla fırsat yakalayacak, aynı zamanda daha fazla zorlukla da karşılaşacaktır. Fakat, inanıyorum ki Türkiye bu gelişmeleri lehine çevirmeyi başaracaktır. Ekonomik sorunlarımızın farkındayız ve biz bu zorlukların üstesinden gelebilecek durumdayız. Bunu yapabilmek için de bu konularda bir sürekliliğin, kamuoyunda geniş anlamda bir uzlaşmanın ve siyasi kararlılığın sağlanması gerekmektedir.

Türkiye, özellikle İstanbul, gerekli koşulları sağlayabildiği sürece, bölgede bir uluslararası finans merkezi olma potansiyeline sahiptir. İktisadi ve siyasi istikrarın sağlanması bunun için bir ön koşuldur. Hatta bu, fiyat istikrarından ve güçlü bir reel ekonomiden de daha önemlidir. Mali sistemimiz iyi bir yolda olsa da, onu güçlü kılmak için daha fazla çaba göstermek gerekmektedir. Ayrıca, bunun için güçlü bir bilgi akışı ve iletişim olanağı olmalıdır.

Türkiye’nin kısa dönem iktisadi geleceği bana umut verici görünüyor. Ancak, yapısal gelişme için ihtiyaç duyulan ciddi adımlar atılmazsa, bu kısa vadeli gelişmelerin sürdürülebilmesi zor olacaktır. Türkiye’nin içinde bulunduğumuz dönemin uygun koşullarından yararlanabilmesi için, uzun vadeli bir vizyona sahip olması gerekmektedir. Düşük bir enflasyon ile sürekli bir büyüme sağlamak olan temel problemimizin çözümünde, makroekonomik istikrarı ve siyasi etkinliği sağlamak kilit bir rol oynamaktadır.
